

preko ivice

Ilegalna trgovina umjetninama

Potruga za kulturnim identitetom bh. društva

Podaci koje u svom izvještaju o ilegalnoj trgovini umjetninama objavljuje Interpol pokazuju da se 6,3 odsto ukupne ilegalne trgovine umjetničkim djelima na svijetu odvija upravo na prostoru jugoistočne Europe. Što jasno svjedoči kolike su razmjere ilegalnog trgovanja umjetničkim djelima u našem regionu, te koliko je ovaj problem prisutan

Ambasadi BiH u Beogradu anonimna osoba je nedavno vratila 44 slike sa žigom Muzeja AVNOJ-a iz Jajca. Riječ je o djelima slikara Božidara Jakca koja su nestala iz Jajca tokom proteklog rata. Radi se o prvom slučaju da su umjetnine nestale tokom rata vraćene institucijama naše zemlje. Prema dostupnim informacijama, još se traga za hiljadama umjetničkih djela otuđenih tokom i poslije rata diljem BiH.

Podaci koje u svom izvještaju o ilegalnoj trgovini umjetninama objavljuje Interpol pokazuju, naime, da se 6,3 odsto ukupne ilegalne trgovine umjetničkim djelima na svijetu odvija upravo na prostoru jugoistočne Europe. Što jasno svjedoči kolike su razmjere ilegalnog trgovanja umjetničkim djelima u našem regionu, te koliko je ovaj problem prisutan. Međutim, Bosna i Hercegovina još nije napravila popis umjetnina za kojima traga.

Sistemske probleme

Na prošlogodišnjoj konferenciji *Ilegalna trgovina umjetninama u BiH*, koju je u Tuzli, u prisustvu brojnih predstavnika kulturnih, sigurnosnih i sudskih instanci, organizovala Međunarodna galerija portreta, zaključeno je da agencije za provođenje zakona i istražni organi nisu najbolje upoznati sa ovom problematikom, te je tim slijedom ova oblast za njih prilično nepoznata. U tom pravcu, na pomenutoj konferenciji, predloženo je formiranje posebnih specijaliziranih jedinica, formiranje jedinstvene baze podataka nestalih umjetnina, edukacija kadrova, ažuriranje podataka i uredno vođenje službene dokumentacije, kod svih imalaca pokretnih kulturnih dobara.

Takođe, predloženo je da se ova problematika stavi na listu prioriteta nadležnih sigurnosnih agencija, te da predstavnici državnih institucija ovu temu drže u fokusu kao jako značajnu za našu zemlju. Pored navedenog, jedan od važnijih problema sa kojima se u BiH susreću institucije i pojedinci koji se bore protiv ilegalne trgovine umjetničkim djelima, leži u oblasti zakonodavstva. Taj problem se, prije svega, odnosi na zastaru krivič-

Izložba *Velikani likovne umjetnosti*

nih djela iz oblasti ilegalne trgovine umjetninama, kao i zakonskih odredbi koje se tiču ohavaznosti provođenja popisa u institucijama koje se bave zaštitom kulturnih dobara, prema odredbama Konvencije UNESCO iz 1970. godine.

Na problem ilegalnog trgovanja umjetninama ukazala je nedavno i izložba *Velikani likovne umjetnosti*, koja je postavljena u Umjetničkoj galeriji BiH u Sarajevu. Ova postavka je bila koncipirana kao performans, kojim se skreće pažnja stručne i šire javnosti na trenutnu situaciju u oblasti zaštite umjetničkih djela.

U okviru pomenute izložbe dati su i nešto precizniji podaci o broju nestalih djela domaćih umjetnika. Na primjer, Umjetnička galerija BiH je već 1993. godine prijavila nestanak 51 umjetničkog djela. Ista prijava je obnovljena i 2015. Sa druge strane, iz Udruženja likovnih umjetnika BiH kažu da je ovo udruženje u toku rata ostalo bez više od 1.500 značajnih umjetničkih djela iz zbirke likovne kolonije Počitelj. Iz Međunarodne galerije portreta Tuzla je, kako ističu iz ove galerije, nestalo 45 umjetničkih djela, za koje se trenutno vodi pro-

Na prvom mjestu, smatraju u tuzlanskom Centru, treba formirati nacionalnu bazu podataka nestalih umjetnina, što bi uveliko pomoglo policijskim službama u potragama za ukradenim djelima

ces pred nadležnim Općinskim sudom u Tuzli.

Privatni kolekcionar Inver Mulabdić prijavio je 2006. federalnom MUP-u u Sarajevu krađu četiri umjetnička djela, koji imaju status nacionalnog spomenika Bosne i Hercegovine, a ta djela se danas nalaze u Srbiji i na listi se nacionalnih spomenika Srbije. To ukazuje i na još jedan sloj problema otuđenih umjetničkih djela, a odnosi se na pitanja međudržavne prirode i nepostojanja strategija vraćanja ukradenih djela.

Preventivna zaštita

Navedeno, međutim, predstavlja samo manji dio kulturne baštine koja je tokom rata i traumatičnog poraća u BiH ukradena ili na neki drugi ilegalan način otuđena. Postoji još čitav niz djela iz privatnih kolekcija umjetnika i kolekcionara umjetnosti koja su izgubljena i rasuta širom svijeta, a za kojima njihovi vlasnici već više od dvije decenije bezuspješno tragaju. Jedina organizacija koja se u BiH trenutno bavi problemom nestalih umjetničkih djela, kao i njihovom ilegalnom trgovinom, jeste tuzlanski Centar protiv krijumčarenja umjetninama. Inicijativa za osnivanjem Centra, kako nam je kazao jedan od njegovih osnivača Dženan Jusufović, krenula je upravo iz Tuzle, jer je u Međunarodnoj galeriji portreta prilikom obavljanja inventarnog popisa cjelokupnog fundusa ove institucije utvrđeno da nedostaje veliki broj izuzetno značajnih djela eminentnih likovnih umjetnika.

"Kako u Tuzli, ali i u ostalim gradovima Bosne i Hercegovine, ne postoje specijalizirane službe koje se bave isključivo ovim problemom, odlučili smo formirati CPKU, koji ima višestruku afirmativnu ulogu u društvu u pogledu preventivne zaštite umjetnina, traganja za ukradenim umjetninama, praćenja svih oblika ilegalnih aktivnosti oko promjene pravnog statusa, teorijskog i praktičnog istraživanja ove oblasti, uz primjenu iskustava zemalja u okruženju i država članica Evropske unije", kaže Jusufović.

Na listi onog što centar radi je i pružanja stručne pomoći pri procesuiranju počinilaca krivičnih djela u ovoj oblasti, provođenje edukacije službenih lica koja se na bilo koji način u svom

profesionalnom angažmanu susreću sa ovim problemom (granična policija, sudije, tužitelji, inspektori, policijski službenici, muzejski radnici, privatni kolekcionari itd.), te podizanje svijesti bh. društva o značaju rješavanja ovog problema koji je u posljednjih 25 godina marginaliziran i potisnut u drugi plan.

"Prema tome, osnovna namjena CPKU je spojiti aktivnosti muzejskih i galerijskih ustanova, te njihovih stručnih radnika, privatnih kolekcionara, kao i nosioca pravosudnih institucija i službi za provođenje zakona (sudstvo, policija, granična policija, tužilaštvo), na nacionalnom i internacionalnom nivou", kaže on.

Jusufović u razgovor za *Dane* ističe da je CPKU registrovan kao nevladina organizacija sa sjedištem u Međunarodnom ateljeu Ismet Mujezinović u Tuzli, te se osvrće na već pomenutu prošlogodišnju interdisciplinarnu konferenciju ilegalna trgovina umjetninama u Bosni i Hercegovini.

Naučiti pravosuđe

"Konferencija predstavlja prijelomni trenutak u iniciranju procesa borbe protiv ilegalne trgovine umjetninama u Bosni i Hercegovini. Na konferenciji su doneseni zaključci i preporuke u smislu budućeg djelovanja u oblasti suzbijanja ilegalne trgovine umjetninama, a jedan od najznačajnijih zaključaka je potreba formiranja jedinstvene baze podataka nestalih umjetnina, kao i postojećih kolekcija i zbirki", kaže on.

Takva baza podataka bi bila polazišna tačka za prikupljanje i korištenje informacija i podataka o nestalim umjetninama, po uzoru na slične već postojeće baze podataka u zemljama regiona, ali i državama članicama Evropske unije.

"S druge strane, formiranjem baze podataka postojećih umjetnina, preventivno bi se djelovalo, u slučaju nestanka i krađe umjetnine, Centar bi raspolagao sa detaljnim podacima o predmetnom eksponatu, čime bi se uveliko olakšala potraga za istim i vraćanje prvobitnom vlasniku. Moram istaći, da u ovom tehničkom, ali i teorijskom izuzetno značajnom zadatku, koji nam predstoji u budućem radu, veliku pomoć pruža francuska ambasada u Bosni i Hercegovini", kaže Jusufović.

U septembru je u saradnji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine planirana edukacija sudija i tužilaca u ovoj oblasti, kako bi se nosioci pravosudnih funkcija u BiH, upoznali detaljnije sa problemima u ovoj oblasti, te kako bi poboljšali kvalitet rada prilikom istražnih i procesnih radnji kao i donošenja presuda u oblasti ilegalne trgovine umjetninama.

"CPKU je ostvario i izuzetno dobru saradnju sa Kantonalnim tužilaštvom Tuzlanskog kantona pružajući stručne usluge i savjete u navedenoj oblasti. Posebno treba istaći saradnju sa Kantonalnim tužilaštvom Sarajevskog kantona, početkom 2016. godine u smislu pružanja stručne i profesionalne pomoći u oblasti muzeologi-

Riječ je o djelima slikara Božidara Jakca koja su nestala iz Jajca tokom proteklog rata. Radi se o prvom slučaju da su umjetnine nestale tokom rata vraćene institucijama naše zemlje

Konferencija "Ilegalna trgovina umjetninama u BiH"

je i galeristike. Jedna od značajnijih aktivnosti CPKU je saradnja sa Umjetničkom galerijom Bosne i Hercegovine, Udruženjem likovnih umjetnika Bosne i Hercegovine. CPKU aktivno radi i na formiranju mreže stručnih muzejskih i galerijskih radnika, ali i srodnih institucija i pojedinaca, s ciljem povećanja protoka informacija i zajedničkog nastupa na polju zaštite kulturnih dobara. S tim u vezi, potpisani su protokoli o saradnji sa mnogobrojnim institucijama na području cijele Bosne i Hercegovine. Posebno značajnu podršku u radu CPKU daju British Council, francuska ambasada u Bosni i Hercegovini, kao i USAID BiH", kaže Jusufović.

Nepostojanje strategije

Iz Centra protiv krijumčarenja umjetninama podvlače kako još ne postoji jasno definisana strategija u borbi protiv ilegalne trgovine umjetninama, koja bi se provodila od državnog nivoa, prema nižim nivoima vlasti (entiteti, kantoni).

"Uprkos tome, o svim aktivnostima Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine je upoznato sa aktivnostima CPKU. Osim navedenog ministarstva, o aktivnostima Centra je upoznato i Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine. Na zahtjev generalnog direktora UNESCO-a Irine Bokove, od marta 2015. Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine i Nacionalni komitet UNESCO za Bosnu i Hercegovinu su dostavili izvještaj o provođenju odluka Konvencije o njezima zabrane i sprečavanja nedozvoljenog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva kulturnih dobara, iz 1970. godine", kaže Jusufović.

Prema članu 16. ove konvencije, države potpisnice se obavezuju da dostavljaju izvještaj o zakonskim, administrativnim i operativno-tehničkim mehanizmima, kao i drugim preduzetim aktivnostima u cilju praćenja napretka u ovoj oblasti i identifikovanju postojećih prepreka. Sadržaj Konvencije na spročavanju nedozvoljenog uvoza, izvoza i prijenosa vlasništva kulturnih dobara posebno je aktualiziran ratnim događanjima u Iraku, Libiji i Siriji.

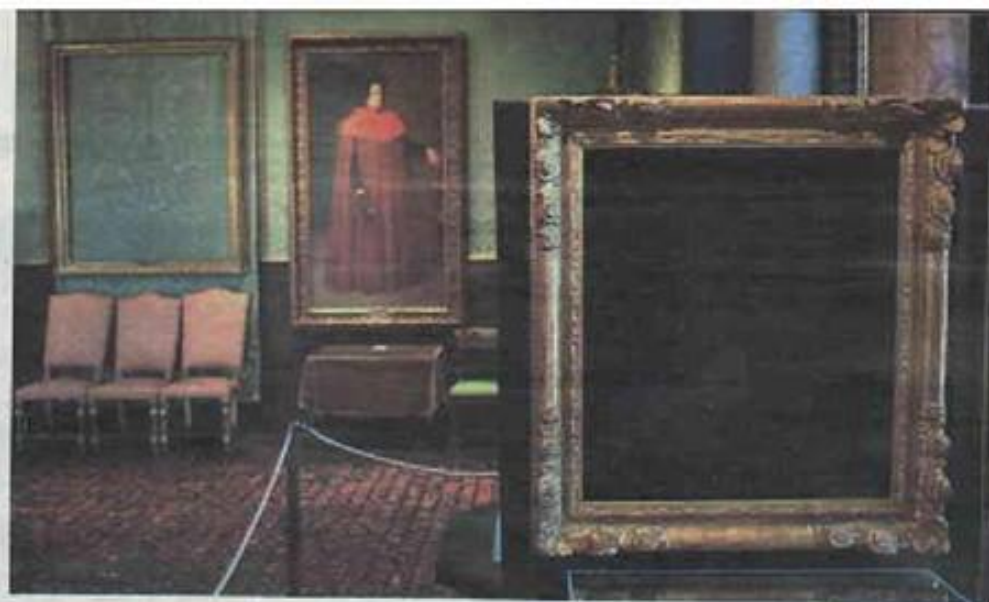
"Centar protiv krijumčarenja umjetninama u navedenom izvještaju zauzima izuzetno značajno mjesto, zbog svoje uloge u borbi protiv ilegalne trgovine umjetni-

nama na području cijele Bosne i Hercegovine. Radom Centra se poboljšava stanje u ovoj oblasti, te se postojanje jednog ovakvog specijaliziranog tima, ocjenjuje afirmativnim i pozitivnim. CPKU se nalazi na listi ICOM Observatory, ICOM-ove platforme za borbu protiv ilegalne trgovine kulturnih dobara, čime se pozicionirao kao jedini pravni subjekt u našoj državi koji se bavi ovom problematikom", kaže sagovornik Dana.

Osim ICOM-a, Centar saraduje i sa UNESCO-om, sa sjedištem u Parizu.

"CPKU nastoji ukazati na problem ne samo krađe kulturnih dobara Bosne i Hercegovine već i na problem krijumčarenja umjetnina iz ratom zahvaćenih područja Bliskog istoka, ali i zemalja u okruženju. BiH je jedina država u regiji koja nema odjeljenje za zaštitu kulturnih dobara pri ministarstvima za kulturu ili ministarstvima unutrašnjih poslova", kaže Jusufović.

Evidentno je iz onoga što iz tuzlanskog Centra navode da postoji veliki hroj aktivnosti koje treba preventivno preduzeti kako bi se zaštitila kulturna dobra od ilegalne trgovine. Na prvom mjestu, smatraju u tuzlan-

Na problem ilegalnog trgovanja umjetninama ukazala je nedavno i izložba *Velikari likovne umjetnosti*, koja je postavljena u Umjetničkoj galeriji BiH u Sarajevu

skom Centru, treba formirati nacionalnu bazu podataka nestalih umjetnina, što bi uveliko pomoglo policijskim službama u potragama za ukradenim djelima.

Osim toga, u preventivno djelovanje spada i edukacija policijskih službi, sudija, tužilaca, što bi uveliko povećalo efikasnost u borbi protiv ilegalne trgovine trgovine umjetninama.

Esencijalna baza podataka

"CPKU nastoji koordinirati poslove vezane za ovu oblast i napraviti sponu između rada policijskih službi, sudstva, policije i tužilaštva sa kulturnim radnicima, muzeolozima, galeristima i privatnim kolekcionarima. Procesuiranje odgovornih za pljačku kulturnog blaga Bosne i Hercegovine, koje se nalazilo u institucijama ili u privatnim kolekcijama, te vraćanje prvobitnim vlasnicima, predstavljalo bi ogroman afirmativan korak u saniranju posljedica koje su nastale ratnim i postratnim ilegalnim aktivnostima u ovoj oblasti", smatra Jusufović.

To bi se, misli on, pozitivno odrazilo i na cjelokupne pozitivne korake u pravcu stabilizacije društvenih odnosa i međusobnog povjerenja u rad državnih institucija, kako u sigurnosnoj oblasti, tako i u strukovnom miljeu.

"Osim toga, izuzetno je važno kazniti krivce i vratiti ukradene vrijedne predmete, koji su dokaz kulturnog identiteta bosansko-

hercegovačkog društva. Na kraju treba naglasiti da Bosna i Hercegovina nalazi na listi najmanje kontrolisanih područja u Europi u kojoj se krijumčare i djela ukradena u drugim državama, tako da je ovaj problem potrebno riješiti saradnjom i na međunarodnom planu", dodaje Jusufović.

Moglo bi se, na kraju, zaključiti da najveći problem u procesu pronalaska i vraćanja ukradenih umjetnina u našoj zemlji predstavlja nepostojanja nacionalne jedinstvene baze podataka hiljade nestalih djela. U njih treba ubrojiti ne samo umjetnička djela likovnih umjetnika već i arheološke artefakte, numizmatičke zbirke, rukopise i svu ostalu muzejsku građu, kao i nezaštićene nalaze na arheološkim lokalitetima - čime bi se ukazalo na problem ilegalnog arheološkog iskopavanja.

Dakle, ne postoji egzaktan broj nestalih umjetnina od 1992. do danas. Zbog toga je, kako su kazali naši sugovornici, formiranje nacionalne baze od esencijalnog značaja za sve buduće aktivnosti u ovoj oblasti.

"Naša preliminarna istraživanja pokazuju da se radi o hiljadama ukradenih umjetničkih djela i arheoloških artefakata iz institucija, ali i privatnih kolekcija. Ne postoje tačni podaci o riješenim predmetima u sudskim procesima i vjstne kazni za izvršioce krivičnih djela, ali prema našim saznanjima, postoje otvoreni predmeti u ovoj oblasti i podignute su optužnice za nestanak umjetničkih djela, koji se vode pred nadležnim sudovima u Tuzli (predmet Međunarodna galerija portreta Tuzla) i Sarajevu (predmet Holiday Inn)", zaključio je Dženan Jusufović iz Centra protiv krijumčarenja umjetninama. ■

